

موانع و چالش‌های تحقیقات علمی در پوهنتون کابل

پوهاند محمد شفیع شریفی^۱، پوهنوال اسدالله صمدی^۲

^۱دپارتمنت برق، پوهنځی انجنیري، پوهنتون کابل، کابل، افغانستان

^۲دپارتمنت پاراکلینیک، پوهنځی علوم و ترنری، پوهنتون کابل، کابل، افغانستان

چکیده

يکي از وظايف مهم نهادهای تحصیلی تولید علم از طریق فعالیت‌های تحقیقاتی است؛ اما این وظیفه در اکثر نهادهای تحصیلی کشور برآورده نشده است. این تحقیق به هدف دریافت چالش‌های فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل انجام یافت. تحقیق متذکره کاربردی-توصیفی بود، طوری که ارقام مورد نیاز با استفاده از یک پرسش‌نامه از 80 عضو کادر علمی پوهنتون کابل جمع‌آوری شد. تمام ارقام با استفاده از برنامه SPSS مورد تحلیل و احصائیه توصیفی مقیاسات و ضریب همبستگی میان آن‌ها محاسبه گردید. موانع و چالش‌های مالی، خانوادگی و شخصی، وسایل و امکانات، قانونی و اداری به ترتیب به‌حیث موانع عمده پنداشته شدند و میان تمام این مؤلفه‌ها یک همبستگی قوی تا متوسط وجود داشت ($p < 0.05$). برای رفع این چالش‌ها پیشنهاد می‌شود تا پوهنتون کابل به‌حیث پوهنتون تحقیقی تغییر نماید، مصارف تحقیقات علمی شامل بودجه ملی شود و برای محققین امتیازات مادی و معنوی ویژه در نظر گرفته شود.

اصطلاحات کلیدی: تحقیق؛ موانع تحقیق؛ چالش‌های تحقیق؛ راه‌حل‌ها؛ پوهنتون کابل

Scientific Research at Kabul University: Challenges and Solutions

Prof. Mohammad Shafi Sharifi¹, Associate Prof. Assadullah Samadi²

¹Department of Power, Faculty of Engineering, Kabul University, Kabul, Afghanistan

²Department of Paraclinic, Faculty of Veterinary Sciences, Kabul University, Kabul, Afghanistan

Abstract

One of the significant functions of universities and academic institutions is to generate new knowledge and the rapid comprehension and application of this knowledge through research activities. Yet, most of the country's educational institutions have not fulfilled this function. The current study was conducted to discover the challenges and barriers facing researchers at Kabul University. This applied descriptive research was carried out by using a questionnaire. The questionnaire was given to faculties of Kabul University, and finally, 80 responded. Data were analyzed using the SPSS program, and descriptive scales and correlation coefficient statistics were calculated. Financial, family, personal obstacles and challenges, equipment and facilities, legal and administrative were considered major challenges, respectively, and there was a strong to moderate correlation between all these components ($p < 0.05$). In order to overcome these challenges, it is suggested that Kabul University be changed to a research university, that the expenses of scientific research should be included in the national budget, and special material and spiritual benefits should be considered for researchers.

Keywords: Research; Research Obstacles; Research Challenges; Solutions; Kabul University

مقدمه

توزیع دانش یکی از قدیمی ترین تعریف و عملکرد یک پوهنتون است که قدمت آن به قرون وسطی می‌رسد؛ کاری که پوهنتون‌ها برای قرن‌ها انجام داده‌اند، بدون این‌که بیش از حد در مورد ایجاد دانش زحمت بکشند. تنها در اواخر قرن 18 و آغاز قرن 19، پوهنتون‌ها نیاز به کمک به پیشرفت دانش و ایجاد فعالانه دانش جدید را احساس کردند که عبارت از همانا تحقیق و تولید علم است. فون هومبولت و نخبگان روشن فکر آلمانی این ایده را در سراسر جهان گسترش دادند. سومین فعالیت ضروری یک پوهنتون و نهاد تحصیلی که پوهنتون‌ها بعد از نیمه قرن بیستم میلادی متوجه شدند که در یک برج عاج منزوی قرار ندارند، بلکه وظایفی دارند که فراتر از ایجاد دانش و توزیع آن است، نه تنها در بین محصلان، بلکه در کل جامعه که باید از مزایای آن بهره‌مند شوند. عبارت از انتقال دانش به جامعه در کل می‌باشد (Oosterlinck, 2004).

تحقیق و فعالیت تحقیقات علمی یکی از موتورهای محرک مهمی است که ضامن پیشرفت اقتصادی، ترقی پایدار، رفاه اجتماعی و کیفیت زندگی در هر کشور به شمار می‌رود. تحقیقی پایدار است که سبب افزایش دانش بشری گردیده و گره‌گشای بسیاری از چالش‌ها می‌گردد. هر پیشرفتی بدون فعالیت‌های تحقیقی پایدار بوده و به زودی به سکون مواجه می‌گردد. شگاف روبه‌افزایش که بین کشورهای پیشرفته و عقب‌مانده وجود دارد، فاصله آن‌ها به تحقیقات علمی و تکنالوژی بر می‌گردد. مهم‌ترین عامل که در رسیدن کشورها به استقلال اقتصادی واقعی و وارستگی از وابستگی کمک می‌کند، انجام تحقیقات علمی می‌باشد. داشتن دانش و چگونگی انجام تحقیقات علمی وظیفه پوهنتون‌ها و نهادهای تحقیقاتی است که در خط مقدم این فعالیت‌ها قرار دارند (شریفی، بهبود کیفیت تحصیلات عالی: استقلالیت پوهنتون‌های دولتی، 1400).

یکی از شاخص‌های تحقیق عبارت از سهم تحقیقات علمی از عواید ناخالص کشورها می‌باشد. به ملاحظه ارقام انستیتوت احصائیه یونسکو از سال 1996 الی 2013 سهم تحقیق در عواید ناخالص جهانی بین 1.94 الی 2.07٪ نوسان داشته است. اما از سال 2013 به بعد یک روند روبه‌افزایش را نشان می‌دهد. چنان‌چه در سال 2020 یک رقم درشت 2.63٪ را ثبت نموده است (UNESCO Institute for Statistics (UIS), n.d.). به‌صورت انفرادی در سطح کشورها نیز دیده می‌شود که اکثریت کشورها مانند کانادا، فرانسه، و هند تغییرات قابل ملاحظه در فیصدی سهم تحقیق از عواید ناخالص بوجود نیامده است. اما در مقابل، بعضی کشورها مانند چین، جرمنی، امریکا و کوریای جنوبی یک افزایش قابل ملاحظه ملموس است. به‌گونه مثال سهم تحقیق از عواید ناخالص در چین از 0.56324٪ در سال 1996 به 2.24463٪ در سال 2018، در امریکا در عین سال‌ها از 2.45001٪ به 3.45018، در کوریای جنوبی از

2.216167% در سال 2016 به 4.8145 فيصد در سال 2020 ، به همين ترتيب در جرمني از 2.14461% به 3.14426% افزايش بعمل آمده است که يک جهش قابل ملاحظه را نشان می دهد.

به همين ترتيب ، يکی از شاخص های ديگر تحقيق ، چاپ و نشر مقالات علمي تخنيکی در ژورنال های معتبر می باشد . با ملاحظه ارقام و احصائيه که از طرف بانک جهاني به نشر رسیده است ، دیده می شود که بين افزايش ناخالص چاپ و نشر مقالات علمي در کشورها يک رابطه معنی داری مستقيم وجود دارد . به گونه مثال در کشور چين در سال 2000 م . با داشتن 0.89316% سهم از عوايد ناخالص 53064.63 مقاله و در سال 2018م . 528263.25 مقاله به نشر رسانیده است . به همين ترتيب در کشور امريکا ، در سال 2000 ، با داشتن 2.62879% سهم از عوايد ناخالص 304781.56 مقاله ، درحالی که در سال 2018 به تعداد 422807.71 مقاله به نشر رسانیده است . اين در حالی است که سهم تحقيقات از عوايد ناخالص در همين سال 3.00082% بود . هم چنان در جرمني در سال 2000 با داشتن 2.40982% سهم تحقيق از عوايد ناخالص 69002.63 مقاله و در سال 2018م . با داشتن 3.10778% سهم از عوايد ناخالص به تعداد 104396.12 مقالات علمي به چاپ رسانیده است (The World Bank, n.d.) و (UNESCO Institute for Statistics (UIS), n.d.)

به وضوح دیده می شود که رابطه مستقيم بين سهم تحقيق از عوايد ناخالص با تعداد مقالات تحقيقي که به نشر و چاپ می رسد ، وجود دارد . به همين ترتيب ، يکی از شاخص های ديگر تحقيقات علمي در يک کشور تعداد محققين در فی ميليون نفر جمعيت همان کشور می باشد . اين شاخص برای امريکا 4748.842 نفر ، برای چين 130.7121 ، برای جرمني 5217.3 ، برای جاپان 5331.15 ، برای ايران 1659.436 ، برای کوريای جنوبي 7980.396 ، برای پاکستان 94.37922 نفر و برای ازبکستان 476,1788 در سال 2018 م نفر محقق می باشد (The world Bank, 2023).

هو معتقد است که قرار گرفتن نهادهای تحصيلی در محراق انکشاف سياسی - اقتصادي و تکنالوژيکی از يک طرف و افزايش رقابت در سطح جهاني از طرف ديگر ، رشد روزافزون توقعات و انتظارات از نظام تحصيلات عالی سبب شده است تا چالش هایی را در مقوله کيفيت ، در برابر نهادهای تحصيلی در کشورهای روبه انکشاف قرار داده است (Hou & A, 2011).

يافته های بناپارت و همکاران وی نشان می دهد که حجم کار زياد و نامتناسب تقاضا در زمان کم ، نداشتن وقت کافي برای تحقيقات علمي ، ناتواني های مهارت تحقيق ، عدم موجوديت مراکز ارائه برنامه های مشاوره به اساتيد ، عدم توازن مکلفيت درسي و تحقيقي اعضای کادر علمي از جمله چالش هایی است که اساتيد پوهنتون ها با آن دست و پنجه نرم می کنند (Bonaparte, Abbey, & Okoro, 2015).

براساس مطالعه وو و چو (Wu & Chu, 2015) بالندگی سازمانی به شدت تحت تأثیر روابط انسانی در سازمان است. به طوری که بر ارزش‌هایی از جمله پرورش و شکوفایی انسان، رفتار عادلانه در سازمان، توانایی در روابط بین فردی، گشودگی و شفافیت در محیط کار، احترام به کارکنان، تناسب مسئولیت با اختیار تأکید دارد.

ناگفته پيدا است که تخصیص منابع مالی، تعداد محققین در هر میلیون جمعیت کشور سهم به سزایی در تحقیقات علمی و تولید علم در هر کشور دارد. در کشور ما افغانستان متأسفانه به دلیل کمبود معلومات نمی‌توان ارقام دقیق و قابل اعتبار در هرکدام ارائه کرد. اطلس دیتای جهانی نشان می‌دهد که تعداد مقالات تحقیقی محققین از افغانستان از 2004-2018 در حال نوسان بوده و در اخیر 2018 به تعداد 112 مقاله تحقیقی در ژورنال‌های معتبر جهانی به نشر رسیده است (Afghanistan Research and Development, 2023). هرچند شاید که به صدها مقالات علمی تحقیقی در ژورنال‌های علمی داخل کشور به چاپ رسیده باشد.

معلومات فوق نشان می‌دهد که یک سلسله موانع و چالش‌های وجود داشته که پوهنتون‌های افغانستان نتوانسته در بخش تحقیقات کارهای بزرگ را انجام دهند. این تحقیق بیشتر به دریافت موانع و چالش‌های تحقیق که در پوهنتون کابل وجود دارد، پرداخته است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر یک مطالعه توصیفی است که در سال 1401 هـ.ش جهت دریافت موانع و چالش‌های تحقیق از دیدگاه اعضای کادر علمی پوهنتون کابل انجام شد.

جامعه تحقیق

جامعه‌ی تحقیق شامل آن‌عده از اعضای کادر علمی می‌شد که در سال 1401 در پوهنتون کابل موجود بودند و دارای درجه تحصیل لیسانس تا دکتورا و رتب علمی پوهنیا را پوهاند بودند.

روش جمع‌آوری ارقام

با توجه به تحقیقات مشابه در این زمینه و منابع علمی موجود، یک پرسش‌نامه‌ی جامع تدوین و برای جمع‌آوری ارقام استفاده گردید. برعلاوه از معلومات عمومی و دیموگرافیکی استادان، 67 سؤال مشخص در مورد هفت مؤلفه ذیل در پرسش‌نامه گنجانیده شده بود: 1. موانع و چالش‌های اداری (13 سؤال)، 2. چالش‌های قانونی (9 سؤال)، 3. مشکلات مالی (9 سؤال)، 4. کمبود وسایل و امکانات (9 سؤال)، 5. فکتورهای اجتماعی و فرهنگی (12 سؤال)، 6. عوامل بازدارنده آکادمیک (9 سؤال)، 7. موانع شخصی و خانوادگی (6 سؤال). افزون بر آن 8 پرسش مشخص به‌حیث راه حل‌ها برای رفع همچون چالش‌ها نیز در پرسش‌نامه گنجانیده شده بود. تمام سؤالات به مقیاس 5 گزینه‌یی لیکرت و با کو 1 به‌حیث "قویاً موافق" و کو 5 به‌حیث "قویاً مخالف" عیار شده بودند. دو سؤال باز نیز در اخیر پرسش‌نامه در مورد سایر چالش‌ها و پیشنهادهای پاسخ‌دهنده‌ها گنجانیده شده بود تا عوامل و فکتورهای که در پرسش‌نامه ممکن گنجانیده نه شده بودند، نیز مورد بررسی قرار گرفته بتوانند. تمام

پرسش نامه در Google form تهیه شده بود و لینک پرسش نامه از طریق ایمیل و واتسپ به تمام رؤسا و آمرین دیپارتمنت‌ها ارسال گردیده و از آن‌ها خواسته شده بود برعلاوه از این که خود شان پرسش نامه را خانه پوری نمایند تا این لینک را در اختیار سایر استادان پوهنځی و دیپارتمنت خویش قرار دهند. در کل استادان که جدیداً در یک سال اخیر در کادر علمی پوهنتون جذب شده بودند، در تحقیق شامل نبودند و برای سایر استادان موجود که تعداد شان به (350) نفر می‌رسید. این پرسش نامه ارسال شده بود؛ اما صرف به تعداد (80) آن‌را تکمیل و ارسال داشته بودند.

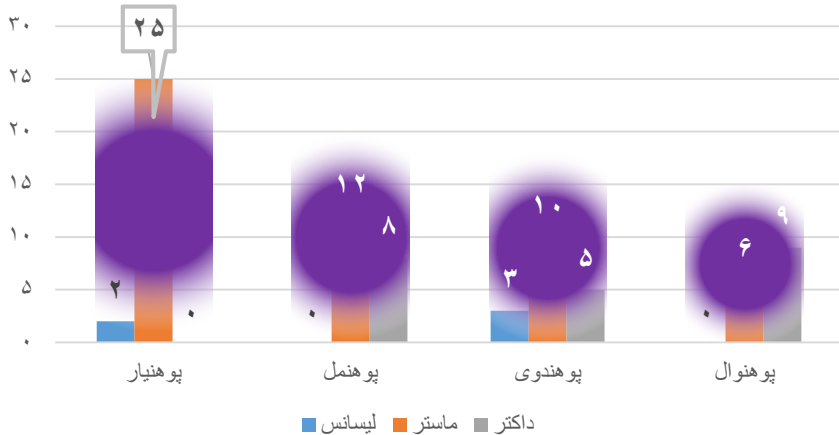
روش تحلیل ارقام

تمام ارقام پس از جمع‌آوری و تهیه در برنامه اکسیل، در برنامه SPSS (نسخه 20) داخل، کودگذاری، پاک‌کاری شده و سپس توسط این برنامه مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج تحلیل توصیفی توسط جدول‌ها و گراف‌ها ارائه شدند. برای محاسبه مقیاس مجموعی هر مؤلفه، ابتدا تمام کودهای سؤالات که به شکل منفی جمله‌بندی شده بودند، برعکس گردیدند و سپس مقیاس مجموع هر مؤلفه محاسبه شد. احصائیه توصیفی هر مقیاس محاسبه شد تا سطح چالش به اساس اوسط حسابی و میانگین قیمت حاصله برای معیار مقایسه شده بتوانند. در صورت که قیمت حاصله از 3 به بالا حاصل شود، موجودیت مشکل را در سطح همان مؤلفه نشان می‌دهد. هم‌بستگی میان مؤلفه‌ها با استفاده از ضریب هم‌بستگی اسپرمن (Spearman's rho) محاسبه گردید و قیمت‌های معنی‌دار ضریب هم‌بستگی در سطح الفای 0.01 و 0.05 مورد مقایسه گردید. برای دریافت رابطه میان متغیرین کیفی از آزمایش مربع کا با سطح تفاوت معنی‌دار 0.05 استفاده شد.

نتایج تحقیق

معلومات دموگرافیکی شاملین تحقیق

شاملین این تحقیق را کتگوری‌های مختلف استادان از نگاه درجه تحصیل، رتبه علمی، سن، جنس، وضع تأهل، سابقه کاری و تحصیلی تشکیل می‌داد. چنانچه در (شکل ۱) مشاهده می‌شود، سطح تحصیل بیش از 93 درصد اشتراک‌کننده‌ها ماستر و داکتر بود و 77.5 درصد این استادان تحصیلات عالی خویش را در خارج از کشور تکمیل نموده بودند. از نگاه رتبه علمی، بیش از یک سوم (33.8%) اشتراک‌کننده‌ها پوهنیار بودند و رتبه علمی بقیه (62.2%) تا سطح پوهنوال می‌رسید و هیچ یک از اشتراک‌کننده‌های این تحقیق در سطح پوهاند قرار نداشت. نزدیک به هفتاد درصد اشتراک‌کننده‌ها تا 40 سال عمر داشتند و اکثریت (86.3%) آن‌ها طبقه ذکور و متأهل (88.8%) بودند.

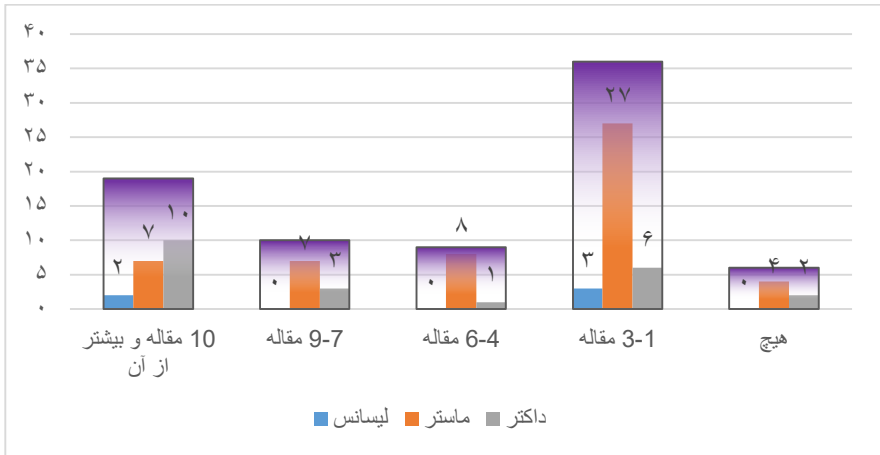
شکل ۱: درجه تحصیلی و رتبه علمی استادان اشتراک‌کننده پوهنتون کابل در این تحقیق در سال ۱۴۰۱ هـ.ش

بیست و پنج درصد استادان شامل در این تحقیق سابقه تدریس ۱-۵ سال داشتند، درحالی که ۷۰٪ آن‌ها بین ۶ تا ۲۵ سال تجربه تدریس داشتند و صرف ۵٪ آن‌ها بیشتر از ۲۵ سال تجربه تدریس در پوهنتون کابل را در خود داشتند، این در حالیست که ساحه دانش و تخصص ۷۳.۸٪ آن‌ها را علوم طبیعی تشکیل می‌داد.

از مجموع تمام اشتراک‌کننده‌ها، ۴۲.۵٪ آن‌ها پروژه‌های تحقیقی مشخص را در زمان اجرای وظیفه استادی در پوهنتون کابل انجام داده بودند، اما صرف ۱۰٪ آن‌ها برای اجرای تحقیقات خویش بودجه مشخص را از منابع خارجی استحصال کرده بودند و صرف ۵٪ این استادان یادآور شده بودند که غیر از وظیفه استادی، مصروفیت بیرون از پوهنتون نیز دارند. هیچ رابطه‌ی میان درجه تحصیل و دریافت منابع تحقیقاتی از خارج پوهنتون دریافت نشد ($p > 0.05$).

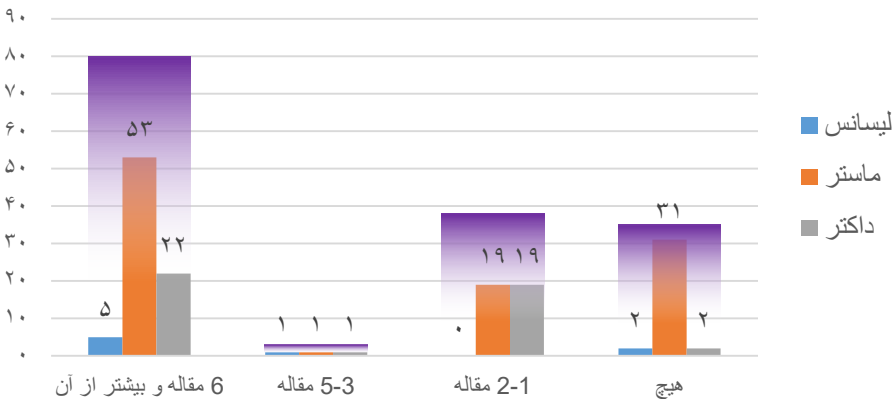
بیش از نصف (۵۱.۳٪) استادان اشتراک‌کننده در این تحقیق دو مضمون در یک سمستر تدریس می‌نمودند و ۳۵ درصد آن‌ها ۳ مضمون در عین سمستر داشتند و میان ساعت درسی هفته‌وار هر استاد ۱۸ ساعت درسی بوده است.

باوجودی که ۷.۵٪ استادان اشتراک‌کننده هیچ مقاله در مجلات داخلی و ۵٪ آن‌ها هیچ مقاله در مجلات بین‌المللی به نشر نرسانده بودند، ۲۵ درصد آن‌ها صرف یک مقاله داخلی و ۲۷.۵ درصد آن‌ها صرف یک مقاله بین‌المللی نشر شده داشتند و میان تعداد مقالات نشر شده داخلی و بین‌المللی این استادان صرف ۲ مقاله بود. از مجموع تمام استادان ۷.۵ درصد استادان ماسټر و ۹ درصد استادان ډاکټر هیچ مقاله داخلی نداشتند؛ ۶۰٪ استادان لیسانس، ۵۱ درصد استادان ماسټر و ۲۷ درصد استادان ډاکټر بین ۱ تا ۳ مقاله؛ درحالی که ۴۰ درصد لیسانسه‌ها، ۱۳٪ ماسټران و ۴۵.۵٪ ډاکټران ۱۰ و یا بیشتر از آن مقاله‌های نشرشده در مجلات داخلی داشتند (شکل ۲).

شکل ۲: تعداد مقالات نشر شده استادان در مجلات داخلی با در نظر داشت درجه تحصیل آن‌ها

ارقام این تحقیق واضح ساخت که از مجموع استادان لیسانس 40% هیچ مقاله، 40% دیگر 1-2 مقاله و 20% بقیه بیشتر از 5 مقاله در مجلات بین المللی به نشر نرسانده بودند؛ در حالی که 3.8% ماستران هیچ مقاله، 58.5% 1-2 مقاله، 35.8% 3-5 مقاله و صرف در حدود 2 بقیه بیشتر از 5 مقاله در مجلات بین المللی به نشر نرسانده بودند. اما در میان داکتران، 9% آن‌ها 1-2 مقاله، 86.4% دیگر 3-5 مقاله و 4.5% بقیه 5 و بیشتر از آن مقالات علمی در مجلات بین المللی به نشر نرسانده بودند ($p < 0.001$) (شکل 3).

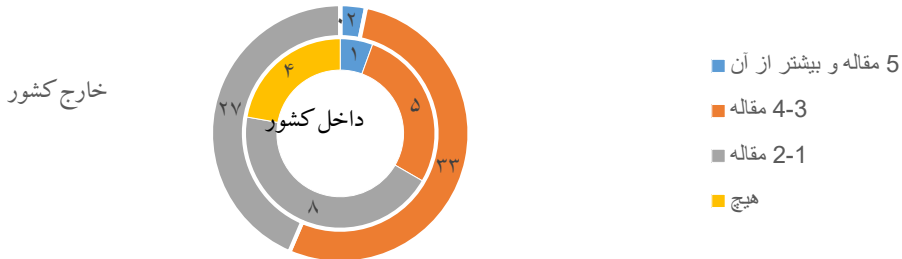

شکل ۳: تعداد مقالات نشر شده استادان در مجلات بین المللی با در نظر داشت درجه تحصیل آن‌ها

نشر مقالات علمی در مجلات بین المللی نظریه محل تکمیل تحصیلات عالی استاد در داخل کشور و یا خارج از آن تفاوت فاحش به ملاحظه می‌رسید، طوری که بیشتر از 22% استادانی که در داخل کشور تحصیلات عالی خود را تکمیل کرده بودند، هیچ مقاله علمی در مجلات بین المللی به نشر نرسانیده بودند، در حالی که استادان گروپ دوم (تحصیل در خارج کشور) حداقل یک مقاله در مجلات متذکره

به نشر رسانیده بودند. برعلاوه، 27.7% استادان که در داخل کشور تحصیلات عالی خود را تکمیل کرده بودند،

بین 3 تا 5 مقاله در مجلات بین المللی نشر کرده بودند، مگر 53.2% استادانی که در خارج تحصیل کرده‌اند، به این تعداد مقالات در مجلات بین المللی داشتند (شکل ۴).

شکل ۴: نشر مقالات علمی در مجلات بین المللی نظریه موقعیت تحصیلی استاد در داخل کشور و یا خارج از کشور

مشکلات و چالش‌های موجود فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل

نتایج حاصله از این تحقیق نشان می‌دهد که وسعت چالش‌های موجود در برابر تحقیقات علمی در پوهنتون کابل فراتر از حد تصور بوده و اکثریت استادان معتقد بودند که موانع مختلف اداری، مالی، قانونی، تسهیلاتی، اجتماعی و فرهنگی و در نهایت شخصی و خانوادگی در برابر تحقیقات علمی در پوهنتون کابل وجود دارند.

چنانچه در بخش روش تحقیق بیان شد، هرگاه برای هر مؤلفه قیمت بالاتر از 3 حاصل گردد، نشان دهنده موجودیت چالش در همان مؤلفه است. چنانچه در جدول مشاهده می‌شود اوسط و میانه تمام مؤلفه‌ها بالاتر از 3 است؛ اما موانع و چالش‌های مالی، خانوادگی و شخصی، وسایل و امکانات قانونی و اداری به ترتیب موانع عمده در برابر تحقیقات علمی در پوهنتون کابل پنداشته شده‌اند. برعلاوه، از این که قیمت اوسط کم‌تر از 3 مقیاس پیشنهادات نشان‌گر موافقه اکثریت پاسخ‌دهنده‌ها به پیشنهادات ارائه شده برای رفع چالش‌ها است. ارقام حاصله در این مورد نشان می‌دهند (اوسط = 1.3) که تقریباً تمام استادان اشتراک‌کننده در این تحقیق به 8 گزینه پیشنهادی برای رفع چالش‌های موجود تحقیقات علمی در پوهنتون کابل موافقه کامل دارند.

جدول ۱: مشخصات کلی مؤلفه‌های موانع و چالش‌های موجود در بخش طرح، تمویل و اجرای تحقیقات علمی در نظر استادان پوهنتون کابل و راه حل مشخص برای رفع همچون چالش‌ها، ۱۴۰۱ هـ ش

احصائیه توصیفی					مؤلفه‌ها
حد اکثر	حداقل	انحراف معیاری	میانه	اوسط حسابی	
4.38	2.54	0.44	3.46	3.52	موانع و چالش‌های اداری
5.00	2.22	0.58	3.78	3.83	موانع و چالش‌های قانونی
5.00	2.78	0.43	4.22	4.22	موانع و چالش‌های مالی
5.00	2.44	0.58	3.89	3.94	عوامل بازدارنده وسایل و امکانات
4.67	2.33	0.55	3.42	3.47	عوامل بازدارنده اجتماعی و فرهنگی
4.33	3.00	0.31	3.56	3.61	عوامل بازدارنده آکادمیک
5.00	3	0.45	4.17	4.18	موانع شخصی و خانوادگی
2.63	1.00	0.29	1.25	1.30	پیشنهادات مشخص برای حل چالش‌ها

مشکلات و چالش‌ها

مشکلات و چالش‌های مالی: تخصیص نیافتن بودجه کافی برای تحقیقات علمی در بودجه پوهنتون‌ها و بودجه ملی، نپرداختن حق‌الزحمه مناسب برای استادان و عدم پرداخت مصارف نشر مقالات بین‌المللی استادان چالش‌های عمده مالی فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل پنداشته شده‌اند. نتایج تحلیل احصائیوی در این بخش با میانه 4.22 و انحراف معیاری 0.43 را نشان می‌دهد.

مشکلات و چالش‌های اداری فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل: پاسخ‌دهنده‌های این تحقیق تعدد مراکز تصمیم‌گیری و بروکراسی طولانی در پروژه‌های تحقیقی، عدم ارتباط پوهنتون با مراکز تمویل پروژه‌های تحقیقی، عدم موجودیت مرکز مشخص تحلیل ارقام احصائیوی، عدم خریداری به موقع مواد و وسایل لابراتواری و مشکلات دسپلینی در جریان اجرای تحقیقات ساحوی را از عمده‌ترین چالش‌های اداری فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل قلمداد کرده‌اند.

مشکلات و چالش‌های قانونی فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل: باوجودی که در سال‌های اخیر طرز‌العمل‌های مختلف از طرف وزارت تحصیلات عالی و پوهنتون کابل تهیه شده و تطبیق می‌شوند؛ اما استادان اشتراک‌کننده در این تحقیق معتقداند که عدم موجودیت مقرر مشخص و برنامه جامع تحقیقاتی در کشور، عدم استفاده مؤثر از توان‌مندی‌های متخصصین در تحقیقات، عدم دست‌رسی کافی محققان به ارقام مورد نیاز در ادارات دولتی و غیردولتی، نبود تعریف واضح برای مکلفیت‌های درسی و اداری محققین و نبود جنبه‌های تشویقی مالی و معنوی برای محققین در قوانین و مقررات تحصیلات عالی سبب شده تا محققین به اجرای تحقیقات علمی کمتر علاقمندی داشته باشند و یا هم نمی‌توانند به شکل مناسب تحقیقات علمی را طرح و اجرا نمایند.

عوامل بازدارنده وسایل و امکانات فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل: کمبود وسایل و امکانات برای پروژه‌های تحقیقی مسأله بسیار جدی در بخش تحقیقات علمی به‌ویژه در ساحه تحقیقات علوم طبیعی به شمار می‌روند. استادان اشتراک‌کننده در این تحقیق باورمند بودند که دسترسی نداشتن به لابراتوارهای مجهز، نبود منابع کافی بشری و نرم‌افزارها، نبود بود تخصیصی برای حل مشکلات تحقیقی و عدم دسترسی به وسایل ترانسپورتهی کافی در جریان تحقیقات ساحوی اجرای تحقیقات علمی را در پوهنتون کابل به‌مشکل مواجه ساخته‌اند.

عوامل بازدارنده اجتماعی و فرهنگی فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل: محققین زمانی تحقیقات مؤثر علمی را اجرا می‌نمایند که فرهنگ تحقیق در جامعه وجود داشته باشد و مسوولین به نتایج تحقیقات اعتقاد داشته و به آن عمل نمایند. از نظر اشتراک‌کننده‌های این تحقیق فرهنگ تحقیقاتی در میان جامعه و مسوولین جا نیفتیده و تصامیم کلی مسوولین بالا نیز فردی بوده و به اساس نتایج تحقیقات علمی نیست. اولویت‌های تحقیقی هر بخش نیز توسط آمریت تحقیق مشخص و مراکز پالیسی‌ساز مشخص نیستند و از ظرفیت استادان نیز در پروژه‌های تحقیقات استفاده نمی‌گردند. بنابر نتایج این مطالعه فکتورهای متذکره سبب شده تا استادان به پروژه‌های تحقیقی کم‌علاقه باشند، جامعه آکادمیک به تولید علم ارزش قایل نمی‌شوند و در بخش‌های تخصصی و پالیسی‌ساز کم‌تر تحقیقات انجام دهند.

عوامل بازدارنده آکادمیک فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل: به اساس قوانین و مقررات تحصیلات عالی افغانستان، هر استاد پوهنتون سه وظیفه عمده دارد: تدریس، تحقیق، تألیف که بعضاً ارائه خدمات نیز که جزء از وظایف نهاد تحصیلی است، به عهده استاد گذاشته شده است. اما رویهم‌رفته این سه وظیفه عمده استاد شرایط خاص را نیاز دارد تا هر یک مطابق نورم خاص اجرا و تطبیق شوند. آن‌عه استادان پوهنتون کابل که در این تحقیق اشتراک ورزیده‌اند معتقد بودند که یک تعداد موانع عمده آکادمیک نیز اجرای تحقیقات مؤثر علمی را توسط استادان به‌مشکل مواجه ساخته است. از جمله این چالش‌ها، مصروفیت‌های بیش از حد در تدریس، کمیته‌ها و بخش‌های اداری، عدم ارتقای دوام‌دار ظرفیت استادان در بخش طرح تحقیق و تحلیل ارقام و عدم تسلط بعضی استادان به زبان انگلیسی چالش‌های عمده آکادمیک فرا راه اجرای تحقیقات علمی در پوهنتون کابل به شمار می‌روند.

عوامل بازدارنده شخصی و خانوادگی فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل: چنان‌چه در جدول (1) مشاهده می‌شود، استادان اشتراک‌کننده در این تحقیق یک تعداد موانع شخصی و خانوادگی را نیز به‌حیث چالش فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل قلمداد کرده‌اند. به نظر آن‌ها عدم تفاوت میان استادان مبتکر و محقق خوب با سایرین، اشتغال استادان در کارهای غیر آکادمیک بیرون از پوهنتون و

نښه د امتياز کافي مالي و مشکلات اقتصادي محققين سبب شده که استادان به طرح و اجرای تحقیقات علمي کمتر علاقه نشان بدهند.

پیشنهادات مشخص جهت رفع چالش‌ها و مشکلات فرا راه تحقیقات علمي در پوهنتون کابل:

چنانچه مشاهده می‌شود، چالش‌ها و مشکلات فرا راه تحقیقات علمي در پوهنتون کابل بی‌شمار اند و این فکتورها سبب شده که به تولید علم و مدیریت آن کمتر توجه شود. برای رفع این چالش‌ها یک تعداد پیشنهادات مشخص در پرسش‌نامه جایجا شده بود و تعداد دیگر نیز توسط استادان در بخش سؤال نهایت باز مطرح شده‌اند. 85% اشتراک‌کننده‌ها تأیید نموده‌اند که پوهنتون کابل باید به پوهنتون آموزشی / تحقیقی تبدیل گردد. تمام اشتراک‌کننده‌ها تصدیق نموده‌اند که بودجه تحقیقات علمي باید جز بودجه ملی گردد و محققین توانا در هر بخش شناسایی گردند و مسوولیت اصلی آن‌ها صرف تحقیق باشد و قوانین مشخص تهیه و تطبیق گردند تا مسوولین را ملزم سازند تا نتایج تحقیقات را عملی سازند. ضمناً مسوولیت تمام آمريت‌های تحقیقاتی ادارات دولتی و بودجه آن نیز در اختیار پوهنتون‌ها قرار گیرد. تقریباً تمام پاسخ‌دهنده‌ها باورمند بوده‌اند که امتیازات کافي برای محققين باید در نظر گرفته شود و برای محققين برنامه‌های دوام‌دار ارتقای ظرفیت عملی گردند و در گزینش مقامات شایسته‌سالاری در نظر گرفته شود.

نتایج حاصله از یک سؤال نهایت باز پرسش‌نامه نیز دارای نکات خوب برای رفع چالش‌های موجود در برابر تحقیقات علمي در پوهنتون کابل است. تدریس اصول و اساسات تحقیق برای محصلان، ایجاد یک کمیته ماهر و متخصص در بخش تحقیقات و تحلیل ارقام در پوهنتون کابل، همکاری نزدیک استادان با ادارات دولتی در بخش‌های مختلف، ایجاد لابراتوارهای تحقیقی، تدویر مستمر کنفرانس‌های علمي - تحقیقی در سطح پوهنتون، تقسیم مسوولیت‌های تدریسی، اداری و تحقیقی برای استادان متفاوت، برگزاری دوام‌دار برنامه‌های ارتقای ظرفیت استادان در بخش طرح و اجرای تحقیق و تحلیل ارقام در داخل و خارج کشور، پرداخت پول تشویقی و هزینه‌های نشر مقالات در مجلات بین‌المللی، تخصیص بودجه مشخص تحقیقاتی در سطح پوهنخ‌ها و دیپارتمنت‌ها، تهیه و علمي سازی مقرر تحقیق نظر به مشخصات عینی جامعه و افزایش معاش و امتیازات استادان از جمله پیشنهادات کلی پاسخ‌دهنده‌ها برای رفع موانع و چالش‌های فرا راه تحقیقات علمي در پوهنتون کابل و سایر نهادهای تحصیلی بود.

دریافت هم‌بستگی میان مقیاسات مطالعه شده

از این‌که قیمت‌های مقیاس مجموع از متغیرین طبقه‌بندی حاصل شده بود. بنابراین، برای دریافت رابطه بین مقیاسات مختلف ضریب هم‌بستگی پیرسن محاسبه و تفسیر گردید. با در نظر داشت نتایج ارائه شده در جدول 2 میان مقیاسات مختلف هم‌بستگی قوی تا متوسط وجود دارد. به‌حیث یک اصل کلی، اگر

قیمت ضریب همبستگی بین 0.1 تا 0.29 باشد، رابطه ضعیف است؛ اگر قیمت متذکره بین 0.3 تا 0.49 باشد، رابطه متوسط بوده؛ اما اگر قیمت ضریب همبستگی حاصله مساوی و یا بیشتر از 0.5 باشد، همبستگی بین دو متغیر قوی تلقی می‌گردد (Pallant, 2010). به‌طور مثال ضریب همبستگی میان چالش‌های اداری و قانونی 0.606 ($p < 0.001$) است که نشان‌دهنده یک رابطه قوی میان این معضل در بخش تحقیقات است، به این معنی که تغییر در یک مؤلفه سبب تغییر وضعیت در دومی خواهد شد. برعلاوه، میان چالش‌های قانونی و مشکلات مالی یک رابطه بسیار قوی ($r = 0.715$; $p < 0.001$) وجود دارد. اما میان مقیاسات هفت‌گانه‌ی چالش‌ها و پیشنهادات رابطه منفی موجود است، این قیمت‌ها بیان می‌دارند که رفع چالش‌های موجود زمینه را برای اجرای تحقیقات مؤثر فراهم خواهد ساخت.

جدول ۲: ضریب همبستگی Spearman's rho بین مؤلفه‌های مختلف مطالعه شده در مورد چالش‌ها و مشکلات فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل

		مؤلفه‌ها							
	پیشنهادات	شخصی / خانوادگی	اکادمیک	اجتماعی / فرهنگی	وسایل / امکانات	مالی	قانونی	اداری	مؤلفه‌ها
اداری		.404**	.059	.382**	.494**	.475**	.606**	1.000	ضریب همبستگی
		.127	.603	.000	.000	.000	.000	.	P-value
قانونی		.484**	.224*	.205	.523**	.715**	1.000	.606**	ضریب همبستگی
		.029	.000	.046	.068	.000	.	.000	P-value
مالی		.341**	.238*	.399**	.489**	1.000	.715**	.475**	ضریب همبستگی
		.001	.002	.034	.000	.000	.000	.000	P-value
وسایل / امکانات		.353**	.218	.529**	1.000	.489**	.523**	.494**	ضریب همبستگی
		.166	.001	.052	.000	.000	.000	.000	P-value
اجتماعی / فرهنگی		-.124	.047	1.000	.529**	.399**	.205	.382**	ضریب همبستگی
		.070	.275	.680	.000	.000	.068	.000	P-value
اکادمیک		.290**	1.000	.047	.218	.238*	.224*	.059	ضریب همبستگی
		.430	.009	.680	.052	.000	.046	.603	P-value
شخصی و خانوادگی		1.000	.290**	-.124	.353**	.341**	.484**	.404**	ضریب همبستگی
		.906	.009	.275	.001	.002	.000	.000	P-value
پیشنهادات		-.013	.089	-.203	-.156	-.376**	-.244*	-.172	ضریب همبستگی
		.906	.430	.070	.166	.001	.029	.127	P-value

**همبستگی در سطح 0.01 معنی دار است (2-tailed)؛ *همبستگی در سطح 0.05 معنی دار است (2-tailed)

فرزانه و همکاران در مطالعات که در پوهنتون اردبیل در رابطه به موانع بازدارنده تحقیق از دید اساتید انجام دادند، در بخش چالش‌ها ضعف مدیریتی، محدودیت قوانین و پالیسی‌ها و بروکراسی به نتایج مشابه دست یافتند (Farzaneh, Amani, Taleghani, & Fathi, 2016). درحالی‌که ماجوندر مهم‌ترین دشواری در پوهنتون‌های آسیایی روبه‌انکشاف را عوامل اقتصادی و مالی عنوان نموده است (Majunder, 2004).

پاین و سیو در مطالعات خود نشان دادند که افزایش بودجه تحقیقاتی فدرال منجر به افزایش خروجی پژوهشی بیشتر می‌شود که لزوماً به همراه کیفیت بالاتر تحقیقات نیست (Payene & Siow, 2003). این چیزی است که در تحقیق حاضر نیز در بخش مالی هم‌خوانی دارد.

هم‌چنان از دو سؤال باز که برای اساتید گذاشته شده بود نظریات متفاوت و یک تعداد از آن‌ها به زعم خویش و از دید خویش چالش‌ها و موانع را یادآوری نموده بودند و پیشنهادات را مطرح نموده بودند. این با استفاد از روش تحلیل محتوا مورد آزمایش و تحلیل قرار گرفت که از آن جمله بی‌انگیزگی اعضای کادر علمی، محدود بودن برنامه‌های ماستری و دکورا، مصروفیت و مسوولیت خانوادگی استادان اناث از جمله سایر عوامل بازدارنده است که دریافت گردید. مسوولیت استادان از جمله مواردی است که با تحقیقات که بیکل جی نیز انجام داده هم‌خوانی دارد (Bickel J, 2000).

به‌طور کلی یافته‌های این تحقیق نشان داد که اکثر اساتید و اعضای کادر علمی به این باور اند که مسایل مالی از عمده‌ترین چالش‌ها محسوب می‌گردد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که در بخش تخصیص بودیجه برای تحقیقات علمی در پوهنتون و تعیین دست‌مزد برای اجرای تحقیقات علمی جداً مورد توجه قرار گیرد. هرچند مسایل شخصی و خانوادگی را نیز نمی‌توان از نظر دور داشت. به‌همین ترتیب عدم موجودیت وسایل و امکانات برای اجرای تحقیقات علمی و عدم موجودیت قوانین و مقررات نافذ بالترتیب به ردیف‌های سوم و چهارم قرار می‌گیرند. عوامل بازدارنده‌ی آکادمیک و چالش‌های اداری نیز بی‌تأثیر در اجرای تحقیقات علمی بوده نمی‌تواند. کم‌ترین تأثیر که بالای تحقیقات علمی را نشان می‌دهد، عامل اجتماعی و فرهنگی است.

یافته‌های تحقیق نشان داد که مصروفیت مضاعف تدریسی استادان سبب کاهش فعالیت تحقیقی می‌گردد. نظری و همکاران مطالعه مشابه را که در پوهنتون قندهار انجام دادند، به نتایج مشابه دست یافته‌اند که کار زیاد سبب کاهش فرصت‌های تحقیق می‌گردد و هکذا نبود فرهنگ پاداش و تشویق در برابر کارهای تحقیقی علاقمندی استادان را بار آورده و این سبب نتایج زیان‌بار برای پوهنتون می‌گردد (نظری، ابوالقاسمی، اعلام، چابکی، & قهرمانی، 1401). به‌همین ترتیب نتایج بدست آمده در این بخش با علمداری (Alamdari & Afshoon, 2010) و بناپارت (Bonaparte, Abbey, & Okoro, 2015) به‌صورت نسبی هم‌خوانی دارد.

موجودیت قوانین و پالیسی ها برای اجرای تحقیقات علمی بخش های اداری و مالی که در واقع حمایت لوژستیکی ارائه می نمایند، با دست بازتر عمل کرده می توانند. در مقابل نبود آن بروکراسی در امور تحقیق را افزایش می بخشد. در این تحقیق نیز به وضاحت دریافت گردید که می تواند من حیث یک عامل بازدارنده محسوب گردد. هوگو و موک که تحقیقات مشابه در پوهنتون های شرق آسیا انجام دادند، نبود پالیسی و قوانین را به حیث یک مانع در سیستم متمرکز می دانند (Horta & Mok, 2020).

نتیجه گیری

با در نظر داشت نتایج حاصله از این تحقیق چنین می توان نتیجه گیری کرد که مشکلات مالی در سطح پوهنتون، موانع قانونی و اداری در سطح نهاد و عدم نهادینه شدن فرهنگ تحقیقات علمی در میان جامعه و مقامات موانع عمده فرا راه تحقیقات علمی در پوهنتون کابل پنداشته می شوند. با در نظر داشت تمام نتایج حاصله از این تحقیق پیشنهاد ذیل بخاطر رفع این موانع و حرکت به سوی پوهنتون تحقیقی ارائه می گردد.

پیشهادات

دریافت های تحقیق نشان داد که پوهنتون کابل از نظر تحقیق علی الرغم آن که مقالات علمی- تحقیقی در ژورنال های داخلی به چاپ می رسانند و یک تعداد هم در ژورنال های بین المللی به چاپ می رسد، بازهم آن طوری که لازم است پیشرفت مطلوب نداشته است. با در نظر داشت یافته های تحقیق موارد ذیل به صورت مشخص پیشنهاد می گردد.

1. مقرر تحقیقات علمی باید تدوین و بعد از طی مراحل نافذ گردد.
2. سهم تحقیق در عواید ناخالص و هکذا سهم تحقیق در بودیجه ملی شامل و وزارت مالیه برای آن کود مشخص تعیین نماید.
3. هر وزارت خانه و ادارات مستقل کود مشخص تحقیق داشته و حداقل 0.1% بودیجه در سال اول به تحقیقات علمی اختصاص یابد و همه ساله 0.05% به آن اضافه گردد. دیپارتمنت ها و پوهنخی های مرتبط از آن استفاده نمایند.
4. اولویت های تحقیق توسط هر وزارت و اداره مستقل تشخیص و از طریق ویب سایت های مربوطه در اختیار محققین قرار گیرد.
5. ژورنال های معتبر ملی شناسایی و نتایج و گزارش تحقیقات علمی استادان در آن به نشر و چاپ برسد.
6. مکلفیت های تدریسی استادان کاهش یابد تا زمینه برای تحقیق مساعد گردد.

7. ميکانيزم مشخص برای استفاده از کود تحقیقات علمی تدوین تا استادان مطمئن شوند که به سهولت از آن استفاده و آنچه را در خارج از اوقات درسی و از طریق کارهای غیراکادمیک بدست می آورند، از طریق انجام تحقیقات علمی نیز بدست آورده می توانند.
8. تسهیلات و امکانات تحقیقی (مشاوره‌ی تحقیقی، انترنت، دست‌رسی به ژورنال‌های معتبر، لابراتوارهای مجهز) فراهم گردد.
9. ایجاد انگیزه در اعضای کادر علمی ایجاد و برای تحقیقات علمی دست‌مزدهای قابل قبول تعریف گردد.
10. ساعات تدریس استادان باید کاهش یابد تا فرصت‌های تحقیق افزایش یابد.
11. برای استادان جوان روش‌های تحقیق تحلیل ارقام در بخش علوم اجتماعی و علوم طبیعی افزایش یابد و آموزش روش‌های مقاله‌نویسی نیز افزایش یابد.
12. روحیه تحقیقات گروهی در بین اعضای کادر علمی تقویت گردد.
13. بانک اطلاعاتی ایجاد گردد تا استادان به آن دست‌رسی داشته و در تحقیق از آن استفاده نمایند. نتایج تحقیقات علمی با مراجع ذیربط شریک گردد.

منابع

- Afghanistan Research and Development) .2023, January 12, بازیابی از (World Data Atlas: <http://www.knoema.com/atalas/Afghanistan/Number-of-researchers-inRandD>
- Alamdari, A. K., & Afshoon, E. (2010). Obstacles to conducting research activities from the viewpoint of faculty members in Yasuj. *Armaghan Danish Magazine*, 8(29), 27-34.
- Bickel J. (2000). Women in academic medicine. *J Am Med Womens Assoc* (1972), 55(1), 2-10.
- Bonaparte, I., Abbey, A., & Okoro, E. (2015). Challenges facing beginning Faculty in the 21st Century Higher Education: Evaluating Research Productivity, Teaching Effectiveness, And Service. *International Journal of Academic Research in*, 1(4), 143-163.
- Farzaneh, E., Amani, F., Taleghani, Y. M., & Fathi, A. (2016). Research barriers from the viewpoint of faculty members and students of Ardabil University. *International Journal of Research in Medical Sciences*, 4(6), 1926-1932.
- Fink, R., Thompson, C., & Bonnes, D. (2005). Overcoming barriers and promoting the use of research in practice. *Journal of Nursing Administration*, 3(35), 121-129.
- Horta, H., & Mok, K.-H. (2020). Challenges to research systems, academic research and knowledge production in East Asia: learning from the past to inform future policy. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 42(2), 119-133.
- Hou, & A, Y. C. (2011). Quality assurance at a distance: international accreditation in Taiwan higher education. *Higher Education*, 2(61), 179-191.
- Majunder, M. (2004). Issues and priorities of medical education research in Asia. *Anal Academy of Medicine Singapore*, 33(2), 257-263.
- Oosterlinck, A. (2004). The modern university and its main activities. *Reinventing the research university*, 119.
- Payne, A., & Siow, A. (2003). Does Federal Research Funding Increase University Research Output? *The B.E Journal of Economic Analysis & Policy*, 3(1).
- Sreshta, M., Kazemiyani, A., & Edris, F. (2010). Barriers of research form perspective of professors and Shahrekord Medical university staff. *Research Strategy Magazine*, 3(2), 5157.
- The World Bank. (n.d.). Retrieved January 5, 2023, from 2023: <http://www.data.worldbank.org/indicator/IP.JRN.ARTC.SC>
- The world Bank. (2023). Retrieved January 3, 2023, from <http://www.data.worldbank.org/indicator/SP.POP.SCIE.RD.P6>
- UNESCO Institute for Statistics (UIS). (n.d.). Retrieved January 1, 2023, from 2023: <http://www.apiportal.uis.unesco.org/bdds>
- Wu, Y. K., & Chu, N. F. (2015). Introduction of the transtheoretical model and organizational development theory in weight management: A narrative review. *Obesity Research & Clinical Practice*, 9(3), 203-213.
- شريفی، م. ش. (1400). بهبود کیفیت تحصیلات عالی: استقلالیت پوهنتون‌های دولتی. د کابل پوهنتون د ټولنیزه علومو پوهنیزه-څېړنیزه مجله، 3(4)، 11-25.
- شريفی، م. ش. (1400). مطالعه اثرات تضمین کیفیت در پوهنتون کابل. د کابل پوهنتون د ټولنیزه علومو پوهنیزه-څېړنیزه مجله، 1(4)، 11-27.
- نظری، ق. ا.، ابوالقاسمی، م.، اعلام، ف.، چابکی، ر. م.، & قهرمانی، م. (1401). بررسی چالش‌های آموزشی، پژوهشی و سازمانی اعضای هیأت علمی تازه کار دانشگاه قندهار افغانستان. فصلنامه علمی-تحقیقی سیاست علم و فناوری، 15(3)، 1-12.